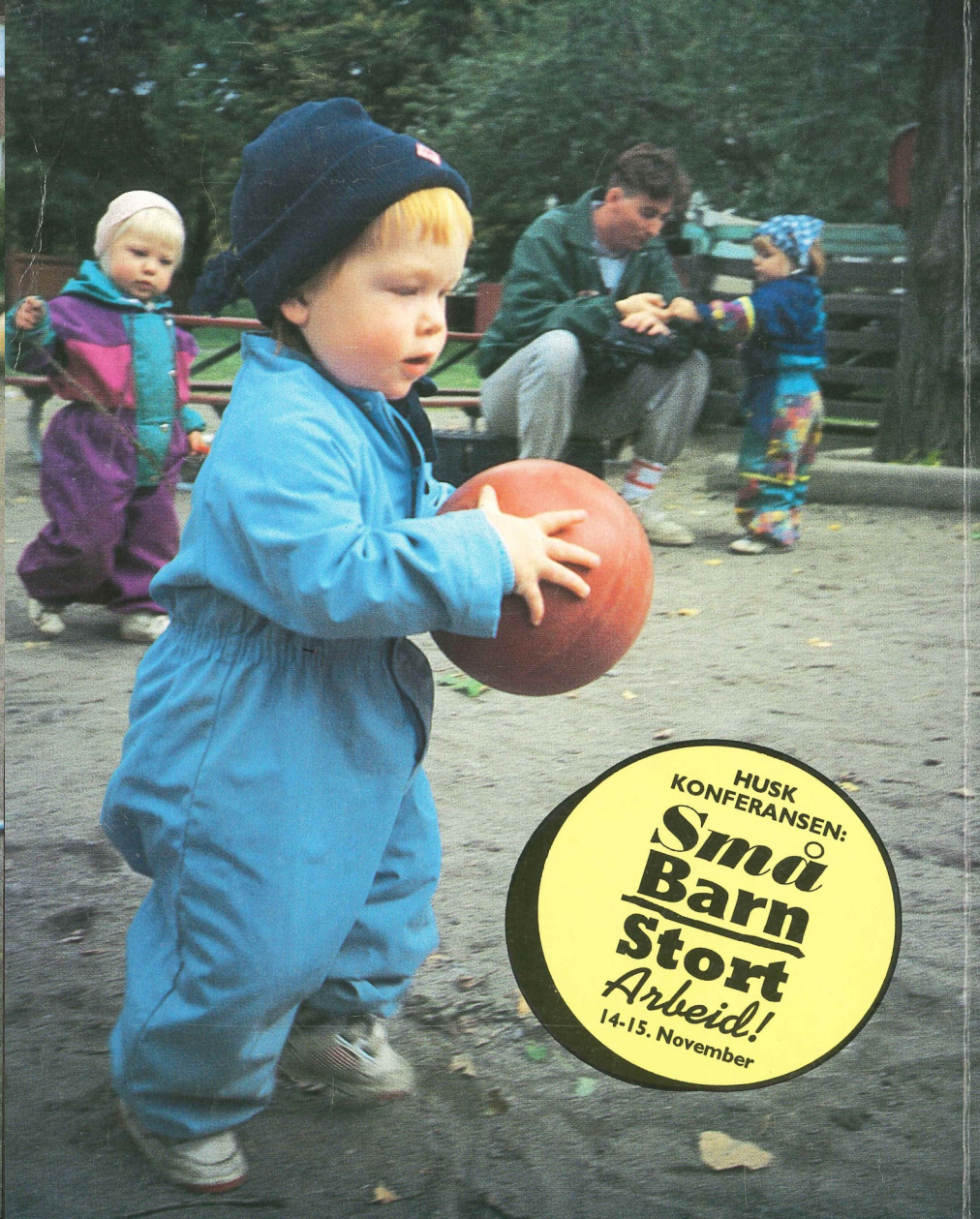

DEBATTSERIEN FOR
3/92 **BARNEHAGEFOLK**

Returadresse:
Pedagogisk Forum
Postboks 223 Alnabru
0614 Oslo

TEMA:
**Små
Barn
Stort
Arbeid!**

HUSK
KONFERANSEN:
**Små
Barn
Stort
Arbeid!**
14-15. November

Om børns musikalske udvikling og deres leg med lyd og bevægelse - spontansang og udråb.

Spil op - Spil ud - Spil med

Musik er dejligt at høre på og godt at danse til. Musik er også herligt at spille selv, og musik er sjovt at være sammen om. Børn digter, synger, laver rytmer, bevæger sig - kort sagt er det musiske univers tæt forbundet med deres leg gennem hele deres udvikling.

Av Erik Lyhne

Engang imellem kan det være en god idé at spørge sig selv: - Hvad er det, der er så vigtigt ved musik? - Hvad oplever jeg selv gennem musikken? - Hvad vil jeg gerne give videre? Vi ved, at musiske aktiviteter er udviklende på en masse områder, men spørger du et barn, hvorfor det synger og spiller, vil du oftest få svaret: Fordi det er sjovt! Og det er selvfølgelig grund nok i sig selv for et barn, men for den voksne er det ikke altid nok. Mange voksne kan ikke i længden synes, det er sjovt hvis de ikke kan finde en idé, en mening eller en form i samværet. Voksne har som regel nogle foretrukne musikgenrer og min erfaring er, at de fleste har svært ved at se det storslåede i børns egen leg med de musikalske elementer, medmindre de har en viden om det. Hvis man paralleliserer til børns tegninger, så er det sjovt og dejligt for de voksne at se 2-3 åriges kradserier, fordi de ved, at det er en aktivitet, der giver børnene færdigheder og erfaringer, der skal danne grundlag for en bevidst tegning. Den samme viden har man brug for, når man skal lave musik med børnene og mere sig i det musikalske "kradseri"-

samvær. Det er ikke alle, der kan se det sjove i de meget enkle musiklege, som bygger på barnets musikalske udviklingsarbejde. Mange voksne har opbygget normer for, hvad der er musik, og lukker af for og overser børnenes musikalske eksperimenter. Men hvis voksne spiller musik, fordi de selv synes, det er sjovt, får alle en god musikoplevelse. Den bliver simpelthen formidlet af den voksnes egen musikglæde. Opfattes musik på denne måde mere som en samværsform end som en svært tilgængelig kunstart, ophæves skellene mellem barn og voksen, lærer og elev, og dette kan være med til at fjerne afmagtsfølelsen, angsten for ikke at slå til, for ikke at være dygtig nok.

Børnesange - sange for børn

Når man synger med børn, er det mest almindeligt at bruge sange, som voksne har produceret, med emner som voksne mener, børn interesserer sig for. Melodierne er også lavet af voksne, så tekst, melodi og harmonier hænger godt sammen og kan synges og spilles uden videre af voksne. Vi videregiver en voksen tra-

dition, som bygger på bestemte normer for, hvad en sang indeholder tekstmæssigt, tonalt, metrisk og harmonisk. Med de voksenproducerede børnesange lærer man i højere grad børnene at reproducere end at bruge musikken som et sprog eller en udtryksform, hvor det netop kan lade sig gøre at udtrykke noget, som ikke kan siges på andre måder. Når man arbejder med børnenes skaberevner, er deres eget udtryk det bedste, og børn har ofte et meget stærkt musikalsk udtryk, som er lige til at bygge videre på.

Børns udråb

Et eksempel på børns eget udtryk er deres udråb, hvor de leger med rytmen og musikken i sproget. Udråbene er sjovere, jo flere der er med, og meget af oplevelsen er netop det fællesskab, der opstår, når man råber og hujer sammen i en larmende - medrivende fællesrytme. Som voksen skulle du unde dig selv at hoppe med på børnenes rytme! Syng med! Klap med! Giv dig selv lov til at opleve de øjeblikke, hvor hele huset eller legepladsen svinger som aldrig før. Det varer 10 sekunder eller et kvarter, og sangen eller udråbet består måske af nogle få lyde eller ord, men alle er med, vi svinger, vi ophæver tiden og er. I sådanne øjeblikke oplever man et fællesskab, som kun kan nås gennem kropslig rytme, stemme og fælles rytmeoplevelse. Musikken bliver et sprog, som alle kan tale med på og føle sig som en del af. Hvis du vil arbejde med børn og musik, må det være et fornemt mål at bruge og forlænge sådanne øjeblikke.

Barnets musikalske udvikling (0-4 år):

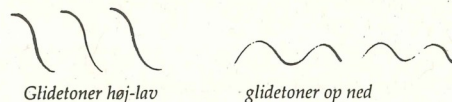
Børn over alt i verden har musikken, sangen og rytmen som en vigtig del af deres udtryksformer gennem hele deres opvækst. For os gælder det om, at lægge mærke til denne udtryksform, og tage udgangspunkt i det som børnene kan, når vi er sammen med dem. Det følgende er en kort gennemgang af den 0-4 åriges musikalske udvikling. Som det fremgår hører barnets motoriske udvikling meget tæt sammen med den musikalske, idet barnets bruger lyde og rytmer til at forstærke de

motoriske bevægelser, det øver sig i. Aldersbetegnelserne i det følgende er ikke præcise udviklingsangivelser, men nogle rammer for hvad man i almindelighed kan iagttage hos børnene omkring det angivne tidspunkt. Børns lyde i de første par leveår er en leg med sprog, toner, rytmer, hvor de efterligner og reagerer på omverdenens lyde. Dette udvikles efterhånden til både tale- og tone sprog. Barnet bruger denne leg med lyde og toner til hele tiden at udforske sit eget univers, sit stemmeomfang og til at udvide stemmens grænseområder. Barnet udvikler hele tiden nye lyde gennem legen med de grænser, der er for stemmens udvikling på det gældende tidspunkt. Det er derfor vigtigt, at man giver barnet respons på dets lyde. Man kan ikke i denne fase af barnets liv skelne mellem musik og sprog. Alle lyde indgår i en fælles udvikling, og først omkring toårsalderen kan der for alvor ses og høres en opdeling i sproglig og musikalsk retning. Hos døve børn kan iagttages de samme pludrellyde som hos hørende børn, men eftersom de døve børn ikke kan høre omverdenens respons på lydene, ophører disse efterhånden. *Spontansangen* er central i hele den musikalske udvikling. Der er tale om ubevidst sang, som hænger tæt sammen med barnets sindstilstand. Indholdet kan have meget forskellig karakter, afhængig af alder og situation. For de mindste er spontansangen en leg med lyde og toner. De større børn bruger spontansangen til at lege med ord eller lydord. Sangen kan have karakter af lange fabulerende forløb uden fast rytme eller form. Gennem disse sange kan barnet beskrive ting fra virkeligheden eller fra fantasiens verden.

Udråbssangene er en anden type sange, som i højere grad har social karakter. De er rytmisk fastere og ofte også med en fast periodisk gentagelse, som inspirerer til at flere børn kan synge eller råbe dem sammen. Typisk er også, at der i disse udråbssange er færre toner end i de fabulerende spontansange. Barnets lyde har oftest sammenhæng med dets bevægelser. Det bruger lydene til at understøtte og understrege bevægelserne og omvendt.

Hvis man lægger mærke til de lyde, børnene siger fra fødslen, kan man høre, at barnet i

begyndelsen (ca. 0-6 mdr.) pludrer og leger med glidetoner i stemmens grænseområder. Det vil sige, at det søger efter stemmens (lydenes) omfang og hele tiden prøver at udvide omfanget. Det er forskellige ting, der har betydning for, hvilke lyde barnet siger. I den stilling, som barnet ligger i, når det skal skiftes, leger det f.eks. med det spyt, der samles i munden. Åndedrættets rytme er også et element i lydene. En af barnets lydlege er at ånde hurtigt (hyperventilere) i en kort periode, derefter pludre, og så igen have en periode med hurtigt åndedræt.

6-10 mdr. Sangen indeholder stadigvæk glidetoner, men barnet bliver dygtigere til at fiksere

høje og lave toner. Barnets verbale lydleg er legen med sprog og sang. Denne leg er utroligt vigtig, for herigennem dannes sprogets toner og rytmer (dialekten), som også er grundlæggende for det musikalske sprog. Det er vigtigt, at omverdenen opfatter denne leg med lyd som noget essentielt, og at de voksne pludrer og synger igen til barnet ved at efterligne og lave nye lyde til det. Man kan lege lyd-lege med børnene ved at svare på deres lyde og på den måde lave de første vekselsange med dem. Dette kan ske i mange forskellige situationer, f.eks. på badeværelset, i haven eller på vej til butikken. Barnet reagerer i denne periode tydeligt på musik og rokker med kroppen til musik med en klar rytmisk puls uden dog bevidst at følge musikkens rytme. Det kan sagtens bruge både hænder, grydeskeer eller måske trommestikker til at frembringe lyde på potter, pander, gryder eller andet. Det leger med tingenes klinge og eksperimenterer med deres anvendelsesmuligheder. Det første rig-

tige musikinstrument, barnet får, er ranglen. Den kan rasle, når man svinger med den, og puttes i munden, og måske har den flotte farver. - Alle senere musikinstrumenter, barnet kommer i nærheden af, vil blive studeret og endevendt på samme måde som ranglen, for barnet opdager verden ved at udforske den gennem sin leg, og måske kan trommerne ligeså godt bruges til at putte lego-klodser i som til at tromme på. Det er vigtigt, at instrumenter som trommer, marimbaer og raslere står fremme i hjemmet og på institutionen, så børnene frit kan lege med dem og udforske alle deres klangmuligheder. Voksne kan gå med i denne eksperimenterende leg og spille op til børnene, så der måske kommer en form for samspil i gang.

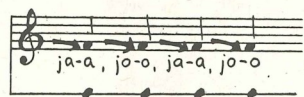
Fra 10 mdrs alderen får barnets ekkolege mere struktur. Somme tider svarer det igen på de voksnes udråb og efterligner dem, hvor det tidligere har været omvendt. Og hvor barnet før har set måbende til, når andre børn har truttet i fløjter og trompetter, kan det nu selv begynde at få lyde frem. Dets reaktioner på kendte lyde eller melodier forstærkes. Barnet begynder at synge adskilte toner og laver små ophold på glidetonerne. Når barnet skal sove, ligger det ofte og nærmest messer sig i søvn samtidig med en lille rytmisk bevægelse af f.eks. sutten. Her kan man specielt høre de adskilte toner.

adskilte toner

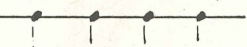

Når barnet begynder at gå, leger det tit med grundrytmen: Barnet siger en lyd eller et ord samtidig med hvert skridt.

udråb:

gang:

Det er en leg der kan iagttages på alle alderstrin: Børnene vender altid tilbage til grundrytmen. Det er vigtigt, at musikinstrumenter tilpasses barnets motoriske udvikling. Man skal

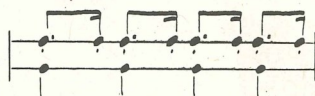
ikke give et lille barn et instrument, der kræver alt for finmotorisk udfoldelse, det er bedre med f.eks. en marimba med brede stave eller nogle trommer, de kan ramme.

Ca. 16 -20 mdr. Nu efterligner barnet mange lyde, og de første ord begynder at komme. Ordene er i begyndelsen rytmiske efterligninger af de rigtige ord, bare med de lyde, som barnet er i stand til at danne. Barnet er også begyndt at beherske sprogets melodi. Børnene laver længere vekselsange. Hvor det før var rene lydlege, begynder ordene at komme med. Voksne kan også lege med på disse lydlege, nogle gange ved at svare på børnenes lydlege, andre gange ved selv at spille op. Barnet kan efterhånden holde en grundrytme på trommerne, ganske vist alene og ikke sammen med andre. Den voksne kan spille med i barnets tempo eller spille i sit eget tempo og ikke forvente, at barnet gør det samme.

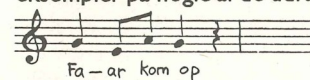
Fra 20 mdr til 2 år indgår sproget mere og mere i børnenes egne sange. Disse sange høres tit, mens børnene laver et eller andet, tegner, sidder på potte, læser i en bog eller lign. Hvor det før var rene lydlege, kommer der gradvist med udviklingen, flere ord på sangene. Disse er ofte fabulerende, og barnet digtesynger om ting og oplevelser både fra hverdagens og fra fantasiens verden. Barnet øver sig i at hoppe, og her gælder det igen, at det bruger lydene som støtte til bevægelserne. Eks.: Et barn på 22 mdr. prøver på at hoppe, men kan ikke lette fra jorden. Barnet laver selv en periodeleg, hvor den ene periode er et forsøg på at hoppe. Her laver det en rytmisk understøttelse af hoppet med lyd i den opadgående retning. I den anden periode står barnet stille og pludrer med en potteplante. Tobenshoppet bliver fremadskridende og går over til et haltehop, uden at barnet letter fra jorden. I kraft af bevægelsen opstår der en hørlig, kropslig rytme.

haltehop

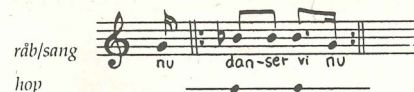
grundrytme

Aura for Laura temaet er kendt over det meste af verden, og børnene begynder i denne alder at bruge det som udråbsmelodi. Flg. er eksempler på nogle af de udråb man hører:

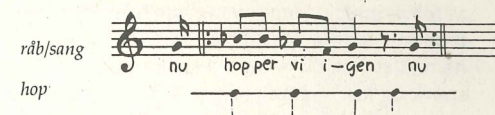
Følgende eksempel er to børn på henholdsvis 3 og 1 år, der hopper grundrytmen på den store madras, samtidig med at de laver dette udråb:

råb/sang

hop

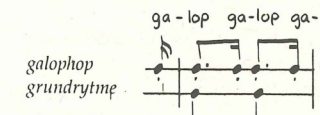
senere bliver udråbet forandret lidt:

råb/sang

hop

Men pludselig bliver musiklegen til en fangeleg og bagefter igen til musiklegen fra før. Grundrytmen holdes via hoppet og falder kun ud, når de taber pusten. Når børnene udvikler deres forskellige hop (haltehop, galophop, gadedrengehopp, gadedrengehopp), kan man se forskellige lege opstå omkring disse hop. Barnets hop får større og større højde, og når det fremadskridende haltehop får højde, bliver det et tredelt galophop.

galophop

grundrytme

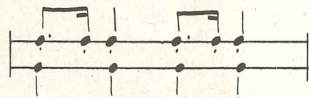
Børn, der hopper haltehop og gallophop, elsker at løbe rundt og lege med disse hop. Man kan tromme eller lave udråb til dem for derigennem at støtte disse lege. Hvis man har en stærk og klar rytme i rummet, kan børnene spille med på den. Man kan ofte lade en rytme vare i lang tid og lade aktiviteterne skifte med konkurrencer i at slå kolbøtter, gå krabbegang eller lignende.

Vi har ofte haft børnene til at slå kolbøtter i 1/2 - 1 time, hvor de har stået på række og ventet på deres tur, samtidig med at en flok børn har trommet og lavet opmuntrende udråb til de optrædende. Iagttagelse man børnene, får man tit ideerne foræret til forskellige måder at lege på.

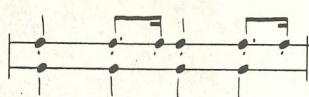
Børnene laver sangfortællinger på trommer, marimbaer, klangkasser, eller hvad de nu har foran sig. Mens de digter historierne, sidder de og spiller til. Mange voksne finder det utroligt vanskeligt at synge og spille samtidig; men børnene gør det ubesværet. Disse trommedigte kan bruges til dramatisering.

Når børnene udvikler de forskellige hop, kan man bruge hoppets rytmer som grundlag for de rytmer, man spiller til deres lege. Derigennem bliver det også de rytmer, de efterhånden selv spiller, fordi de har hørt dem så mange gange. Børnene øver sig i balance på ét ben, og udaf disse balanceøvelser opstår det halvedreng-hop.

halvt-gadedreng-hop
grundrytme

eller
halvt-gadedreng-hop
grundrytme

Til at begynde med hopper børnene på det samme ben, men efterhånden bliver de også i stand til at lave hoppet med det andet ben forrest. Når børnene trommer til, er det ofte tekstens rytme, der trommes: Når der er en pause i teksten, holder barnet også pause på trommen, og hvis der er synkoper eller andre rytmiske fremhævninger i sangen, vil barnet

også markere dem. Børn der skændes, råber efter hinanden. Og hvis man ikke blander sig i skænderiet, kan det af og til afløses af en leg med at råbe ord efter hinanden. Måske glemmer de helt, hvad årsagen til skænderiet var. Børnenes brug af rytmer er en afspejling af det musikmiljø, de lever i, og de rytmer de hører. Børn har ikke svært ved at spille eller synge synkoper; det er som regel de voksne, der finder det svært, og de kan ikke altid forestille sig, at børn har nemmere ved det, end de selv har. De spontane sange bliver længere, jo ældre barnet bliver. Spontansangene kan opleves i mange forskellige sammenhænge - når børn tegner, når de sidder på potte, når de læser, når de tager sko på Lyt til dem og syng gerne med!

Hvad kan vi så gøre??

Som afslutning på denne artikel, vil jeg fremhæve vigtigheden af at vi som voksne - både som professionelle børnearbejdere og som forældre tager vores afsæt, der hvor børnene er med deres fantasi og skaberevner. Dét det gælder om er, at vores iagttagelser af det vi ser, bliver omsat til handling. Vi skal blive gode til at åbne øjne og ører for det som børnene laver, og tage vores udgangspunkter: Børn finder hele tiden på og udvikler deres rim, ræmser og sange. Livet er ikke statisk for børn. Det bliver det let for de voksne, hvis vi holder fast i en planlægning og en fast form for vores musikalske samvær med børnene. Det gælder om at hoppe med, at spille med, at lege med når tingene sker, og ikke kun når det er fastlagt som aktivitet på ugeplanen.

Erik Lyhne: Seminarielærer i musik og rytmik ved Vedved Seminarium.

Litteraturliste:

- Erik Lyhne, Michael Madsen og Karen Rønne: *SPIL OP - om børn, musik og bevægelse*. Forlaget Lyren 1990.
Erik Lyhne, Michael Madsen og Karen Rønne: *Den Glade Børnesangbog*. Lyren 1992.
Erik Lyhne, Michael Madsen og Karen Rønne: *Den Rytmiske Børnesangbog*. Lyren 1987.
Erik Lyhne og Karen Rønne: *Børnesangbogen*. Modtryk 1983.

BLI MED PÅ KURS MED ERIK LYHNE

Et kurs om rytmisk
musikk og bevægelse.
Oslo 9-11. mars 1993

Spil op - Spil ud - Spil med

Vil du gjerne bruke rytmisk musikk og bevægelse i din hverdag, men mangler ideene til å gå i gang - så er det her kurset noe for deg. Arbeider du med rytmisk musikk og bevægelse, men mangler nye ideer til hvordan - så er også dette et kurs for deg. Tør du ikke riktig slippe instrumentene løs - så er det her noe for deg. Tør du godt, men vet ikke riktig hvordan - så er det også et kurs for deg.

Hvordan utvikles barns musikalitet?
Kan barn lage sanger selv?
Hva kan vi bruke barns rytme- og musikk eksperimenter til?
Hvordan skapes et musikkmiljø i barnehagen?
Hvordan kan vi ta utgangspunkt i barnas egne musikalske utfoldelser? Hvordan....?

Dette er et kurs om å leke med rytmisk musikk og bevægelse, å utvikle rytmisk pedagogikk og tilegne seg rammer til selv å videreutvikle en praksis. Et kurs, hvor vi skal spille, synge, leke og ha det gøy!

Kurset retter seg mot folk, som arbeider med barn i alderen 0-7 år.

Jeg/vi vil gjerne delta på kurset: Spil op - spil ud - spil med!

Navn

Adresse

Postnummer Sted

Jeg/vi er personer, som treffes på telefonnummer

Kursavgift:
Kr 1450,-

Kupongen sendes: Pedagogisk Forum, Boks 223 Alnabru, 0614 Oslo